

Torah from Around the World

*De Eeuwige zal macht aan zijn volk verlenen,
de Eeuwige zal zijn volk zegenen met vrede.*

Tehilliem 29:11

Sjabbat Sjekalim/Teroema, 1 maart 2025/ 1 adar 5785 (Rosj Chodesj)

Exodus/Sjemot *1e sefer*: 26: 31 - 37, 27: 1 - 19. Tanach blz. 163-165.

2e sefer voor Rosj Chodesj: Beresjit 1: 14 – 19; Tanach blz. 3-4.

Haftara: II Koningen 12: 1 -17; Tanach blz. 762-763.

Vertaler: Paula Reisner

Coördinatie: Harry Polak

Commentaar: ***rabbin Jonathan Sacks z.l., was o.a. opperrabbin van de United Hebrew
Congregations van het Gemenebest***

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Use the link to read or listen to the original text in English.

Het Thuis dat we samen bouwen

Lessen in Leiderschap

De opeenvolging van sidrot die begint met *Teroema* en verder gaat met *Tetsavee, Ki Tisa, Wajakheel* en *Pekoedee*, is in veel opzichten raadselachtig. Ten eerste schetst het in overvloedig uitputtende details de constructie van de Tabernakel (Misjkan), het draagbare Gebedshuis, dat de Israëlieten bouwden en met zich meedroegen door de woestijn. Het verhaal beslaat bijna het gehele laatste derde deel van het boek Sjemot/Exodus. Waarom zo lang? Waarom zulke details? De Tabernakel was tenslotte slechts een tijdelijk onderkomen

voor de Goddelijke Aanwezigheid en werd uiteindelijk vervangen door de Tempel in Jeruzalem.

Trouwens, waarom staat hoe dan ook het maken van de Misjkan in het boek Sjemot? Zijn natuurlijke plaats lijkt in het boek Wajikra te zijn, dat voor het overgrote deel is gewijd aan een verslag van de dienst bij de Misjkan en de offers die daar werden gebracht. Het boek Sjemot zou daarentegen de ondertitel kunnen hebben 'de geboorte van een volk'. Het gaat over de overgang van de Israëlieten van een familieverband naar een volk en hun reis van slavernij naar vrijheid. Het bereikt een hoogtepunt met het verbond tussen God en het volk bij de berg Sinai. Wat heeft de Tabernakel hiermee te maken? Het lijkt een vreemde manier om het boek te beëindigen.

Het antwoord lijkt mij diepzinnig. Denk eerst eens aan de geschiedenis van de Israëlieten tot nu toe. Het is een lange reeks van klachten geweest. Ze klaagden toen de eerste tussenkomst van Mosjee hun situatie verergerde. Toen zeiden ze bij de Rietzee tegen Mosjee:

"Waren er soms in Egypte geen graven, dat u ons hebt meegenomen om in de woestijn te sterven? Hoe kon u ons dit aandoen! Waarom hebt u ons uit Egypte weggehaald? Hebben we niet al in Egypte gezegd: "Laat ons toch met rust, laat ons maar als slaven voor de Egyptenaren werken, want dat is altijd nog beter dan om te komen in de woestijn?" [Sjemot/Exodus 14: 11-12]

Nadat ze de zee waren overgestoken, bleven ze klagen; eerst over het gebrek aan water, daarna omdat het water bitter was, daarna over het gebrek aan voedsel en toen weer over het gebrek aan water. Vervolgens maakten ze binnen enkele weken na de openbaring op de Sinai - de enige keer in de geschiedenis dat God aan een heel volk verscheen - een Gouden Kalf. Als een ongekende reeks wonderen geen volwassen reactie van de kant van het volk teweeg kan brengen, wat dan wel?

Op dat moment zei God: *Laat ze samen iets bouwen*. Dit eenvoudige gebod transformeerde de Israëlieten. Tijdens de hele bouw van de Tabernakel waren er geen klachten. Het hele volk droeg bij - sommigen goud, zilver of brons, sommigen brachten huiden en gordijnen mee, anderen gaven hun tijd en talent. Ze gaven zoveel dat Mosjee hen moest bevelen ermee op te houden. Hier wordt een opmerkelijke stelling geformuleerd: *het is niet wat God voor ons doet dat ons verandert. Het is wat wij voor God doen*.

Zolang elke crisis door Mosjee en door wonderen werd aangepakt, bleven de Israëlieten in een staat van afhankelijkheid. Hun standaardreactie was klagen. Om hen naar volwassenheid en verantwoordelijkheid te laten groeien, moest er een overgang plaatsvinden van passieve ontvangers van Gods zegeningen naar actieve scheppers. Het volk moest Gods 'partners in het scheppingswerk' worden [Shabbat 10a]. Dat is, geloof ik, wat de geleerden bedoelden toen ze zeiden: "Noem ze niet 'uw kinderen' maar 'uw bouwers'" [B'rachot 64a]. Mensen moeten bouwers worden als ze van kindertijd naar volwassenheid willen groeien.

Het jodendom is Gods oproep tot verantwoordelijkheid. Hij wil niet dat we op wonderen vertrouwen. Hij wil niet dat wij afhankelijk zijn van anderen. Hij wil dat wij Zijn partners worden, in het besef dat wat we hebben, we van Hèm hebben, maar wat we creëren van wat we hebben is aan ons, onze keuzes en onze inspanningen. Dit evenwicht is niet

gemakkelijk te bereiken. Het is gemakkelijk om een afhankelijk leven te leiden. In de tegenovergestelde richting is het even gemakkelijk om de fout te maken door te zeggen: "Al die voorspoed hebben we op eigen kracht verworven" [Devariem/Deut.8:17]. De Joodse kijk op de menselijke conditie is dat alles wat we bereiken het gevolg is van onze eigen inspanningen, maar evengoed en in essentie is dat het resultaat van Gods zegen.

De bouw van de Tabernakel was het eerste grote project dat de Israëlieten samen ondernamen. Het vergde hun vrijgevigheid en vaardigheid. Het gaf hen de kans om iets terug te geven aan God van wat Hij hen had gegeven. Het verleende hen de waardigheid van arbeid en creatieve inspanning. Het voltooide hun geboorte als volk en symboliseerde de uitdaging van de toekomst. De samenleving die zij moesten creëren in het land Israël zou er één zijn waarin iedereen zijn rol zou spelen. Het zou - volgens de zin die ik als titel van een van mijn boeken heb gebruikt - The Home We Build Together ('het thuis dat we samen bouwen') worden.[1]

Hieraan zien we dat een van de grootste uitdagingen van leiderschap is om mensen de kans te geven om te schenken, bij te dragen en deel te nemen. Dat vereist zelfbeheersing, *tzimtzoem*, van de kant van de leider, waarbij de ruimte wordt gecreëerd voor anderen om leiding te geven. Zoals het gezegde luidt: een leider is het beste als mensen hem nauwelijks hoeven te erkennen. Als zijn werk gedaan is, zijn doel bereikt, zullen ze zeggen: "we hebben het zelf gedaan." [2]

Dit brengt ons bij het fundamentele onderscheid in de politiek tussen staat en samenleving. De staat vertegenwoordigt wat *voor ons wordt gedaan* door het regeringsapparaat, door middel van wetten, rechtbanken, belastingen en overheidsuitgaven. De samenleving is wat *we voor elkaar doen* via gemeenschappen, vrijwilligersverenigingen, liefdadigheidsinstellingen en welzijnsorganisaties. Ik geloof dat het jodendom een uitgesproken voorkeur heeft voor de samenleving in plaats van voor de staat, juist omdat het erkent - en dit is het centrale thema van het boek Sjemot - dat het is wat wij voor anderen doen, en niet wat anderen of God voor ons doet, dat ons transformeert. De Joodse formule is, naar mijn mening: kleine staat, grote samenleving.

De persoon die het meeste inzicht had in de aard van de democratische samenleving was Alexis de Tocqueville. Toen hij in de jaren dertig van de negentiende eeuw Amerika bezocht, zag hij dat de kracht ervan lag in wat hij de 'kunst van het associëren' noemde, de neiging van Amerikanen om samen te komen in gemeenschappen en vrijwilligersgroepen om elkaar te helpen, in plaats van de taak over te laten aan een gecentraliseerde regering. Als het ooit anders zou zijn, als individuen volledig afhankelijk zouden zijn van de staat, zou de democratische vrijheid in gevaar komen.

In een van de meest angstaanjagende passages uit zijn meesterwerk, *Democracy in America*, zegt hij dat democratieën het risico lopen op een compleet nieuwe vorm van onderdrukking waarvoor in het verleden geen precedent bestaat. Dat zal gebeuren, zegt hij, als mensen alleen maar voor zichzelf bestaan en het nastreven van het algemeen belang aan de overheid overlaten. Dit zou dan dit leven opleveren:

Boven dit mensenras staat een enorme, totalitaire macht, die als enige taak heeft hun bevrediging veilig te stellen en over hun lot te waken. Die kracht is absoluut, minutieus, gewoon, voorzienig en mild. Het zou op het gezag van een ouder lijken als het, net als dat gezag, tot doel had mensen voor te bereiden op volwassenheid; maar het probeert hen

integendeel in een eeuwige kindertijd te houden: het is prima dat de mensen zich verheugen, op voorwaarde dat ze aan niets anders denken dan het zich verheugen. Voor hun geluk zet zo'n regering zich graag in, maar zij kiest ervoor de enige agent en enige scheidsrechter voor dat geluk te zijn; het zorgt voor hun veiligheid, voorziet in hun behoeften, faciliteert hun genoegens, beheert hun voornaamste zorgen, stuurt hun industrie, reguleert de afstamming van eigendommen en verdeelt hun erfenissen: wat blijft er anders over dan hen alle zorg van het denken en alle problemen van het leven te besparen? [3]

Alexis De Tocqueville

Tocqueville schreef deze woorden bijna 200 jaar geleden, en het risico bestaat dat dit vandaag de dag met sommige Europese samenlevingen gebeurt: alleen staat, geen samenleving; alleen regering, weinig of geen gemeenschap.[4] Tocqueville was geen religieus schrijver. Hij verwijst niet naar de Hebreeuwse Bijbel. Maar de angst die hij heeft, is precies wat het boek Sjemot documenteert. Wanneer een centrale macht - ook al is dit God zelf - alles doet ten behoeve van het volk, blijft het in een staat van gestagneerde ontwikkeling. Ze klagen in plaats van te handelen. Ze geven gemakkelijk toe aan wanhoop. Als de leider, in dit geval Mosjee, wegvalt, doen ze dwaze dingen, tot en met het maken van een Gouden Kalf.

Er is maar één oplossing: de mensen mede-architecten van hun eigen lot maken, ze samen iets laten bouwen, ze tot een team vormen en ze laten zien dat ze niet hulpeloos zijn, dat ze verantwoordelijk zijn en in staat tot gezamenlijke actie. Beresjit/Genesis begint met God die het universum scheidt als een thuis voor de mens. Sjemot/Exodus eindigt met de creatie van de Misjkan door mensen, als een 'thuis' voor God.

Vandaar het basisprincipe van het jodendom, dat we opgeroepen worden mede-scheppers met God te worden. En vandaar ook het gevolg: dat leiders het werk niet namens het volk doen. Ze leren mensen hoe ze het werk zelf kunnen doen.

Het is niet wat God voor ons doet, maar wat wij voor God doen dat ons in staat stelt waardigheid en verantwoordelijkheid te realiseren.

[1] Jonathan Sacks, *The Home We Build Together: Recreating Society* (Bloomsbury Academic, 2009).

[2] Toegeschreven aan Lao-Tzu.

[3] Alexis De Tocqueville, *Democracy in America*, verkort en met een inleiding door Thomas Bender (The Modern Library, New York, 1981), 584.

[4] Dit wil niet zeggen dat er geen rol is weggelegd voor overheden; dat alles aan vrijwillige verenigingen moet worden overgelaten. Verre van dat. Er zijn dingen - van de rechtsstaat tot de verdediging van het rijk, tot het afdwingen van ethische normen en het creëren van een eerlijke verdeling van de goederen die nodig zijn voor een waardig bestaan - die alleen regeringen kunnen bereiken. Het probleem is evenwicht.